

Romano džaniben

časopis romistických studií | 1 | 2020

džukel

* rikono

rikono ~ rukono ~ rokono

Romano džaniben

časopis romistických studií | 27. ročník | 1/2020

HOSTUJÍCÍ EDITOR ČÍSLA:

Viktor Elšík

ředitel Ústavu obecné lingvistiky, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova

Recenzovaná část © Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2020

Na obálce:

Zjednodušená dialektologická mapa variant pro lexémy s významem „pes“
v centrálních dialektech romštiny | Autor: Viktor Elšík

Obsah

Viktor Elšík

Centrální romština a příspěvky k jejímu strukturnímu popisu a dialektologii.

Úvod k tematickému číslu Romano džaniben

5

RECENZOVANÁ ČÁST

Michael Beníšek

Lexikální (mikro)dialektologie užské romštiny

45

Viktor Elšík

**Severogemerský (tzv. šoškárský) dialekt romštiny
a jeho fonologická specifika**

91

Zuzana Bodnárová

Užívání určitého členu v předložkových frázích v jihocentrální romštině

135

NERECENZOVANÁ ČÁST

Zuzana Bodnárová

Rukopisy Václava Kohautha

153

Helena Červeňáková-Laliková

Romane paramiša

183

Pavel Oláh

Poezie Pavla Oláha

197

RECENZE | ANOTACE

Andrej Belák: *The health of segregated Roma: first line views and practices*

(Sandra Ort-Mertlová)

201

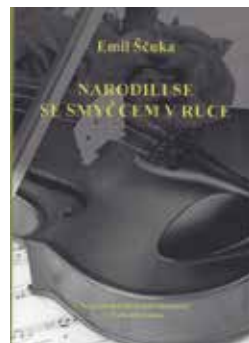
Juraj Čokyna: *A okraje máš kde?* (Edita Rigová)

207

Yaron Matras, Anton Tenser (eds.): *The Palgrave Handbook of Romani Language and Linguistics* (Kimmo Granqvist)

213

- Klaus Siewert, Norbert Boretzky: „Wörter=Buch von der Zigeuner=Sprache“
Frankfurt und Leipzig 1755: Herausgegeben und kommentiert von Klaus
Siewert. Mit Beiträgen von Norbert Boretzky**
(Martin Gális, Anna Maria Sonneman) **217**
- Emil Ščuka: Narodili se se smyčcem v ruce.
Nejvýznamnější romští hudebníci v Československu** (Zuzana Jurková) **227**

Emil Ščuka

Narodili se se smyčcem v ruce.

Nejvýznamnější romští hudebníci v Československu

Praha: Muzeum romského národního obrození, 2020, 211 s.,
ISBN 978-80-907813-0-6

Tento text píšu v době Black lives matter. „Bílá“ akademička recenzuje knihu romského autora o romských muzikantech – v době, kdy předsednictvo americké Společnosti pro etnomuzikologii (SEM) odvolává prezidenta, protože se dost razantně nedistancoval od „bílé nadřazenosti“, zatímco sedm minulých prezidentů SEM veřejně vyhláší „hlubokou zakořeněnost bílé nadřazenosti v SEM, která tento systém moci stále reprodukuje...“. V době, kdy se jedna z mých „bílých“ kolegyně, odbornice na afro-americkou hudbu na slovo vzatá, raději pouští do jiných témat, aby se vyhnula oné „bílé nadřazenosti“...

Dobře rozumím tomu, že příslušníci menšin mají jiné zkušenosti a jiné perspektivy než ti z většiny: že s nimi nemohou sdílet nejen jejich specifickou kulturu včetně kupříkladu jejich genderové perspektivy, ale hlavně všudypřítomnou zkušenost marginalizace. A jsem si také dobře vědoma toho, že současné vědecké a vzdělávací instituce vznikly původně jako výtvar (a primárně k obrazu) většiny. Jsem přesvědčena, že každá skupina, komunita... by měla mít hlavní slovo při vytváření svého obrazu, při reprezentaci sebe sama (a pro tuto chvíli se nebudu pouštět do problematiky kolektivní reprezentace: Kdo za koho má vlastně právo mluvit?). Proto jsem nadšena romskými médii, muzeem, školami... Zároveň si ale myslím, že komunikace mezi lidmi – i mezi těmi z menšin a většiny – je nejen možná, ale i potřebná, dokonce nutná. Jak jinak si porozumět? Připomíná mi to jednu z důležitých tezí knihy *Jak umírá demokracie* harvardských expertů Stevena Levitského a Daniela Ziblatta (2018), že totiž jedním z pilířů demokracie je zkušenost různosti. Kde ta chybí nebo je omezována, tam demokracie umírá. Tento text tedy píšu

jako potenciální čtenář knihy Emila Ščuky. Snažím se objasnit, čemu jsem jak porozuměla – a čemu ne.

Přibližně dvěstěstránková kniha je rozdělena do čtyř kapitol: 1) Housloví mágové ze Slovenska (s. 15–89), 2) Housloví mistři z Čech, Moravy a Slezska (s. 91–160), 3) Výjimeční interpreti romské lidové hudby (s. 161–168) a 4) 1. světový romský festival RomFest, Brno, červenec 1990 (s. 170–193).

Těžiště knihy je zjevně v prvních dvou kapitolách. Ty obsahují jakési medailonky podle autora významných romských hudebníků, převážně houslistů-primášů cimbálovek. Je tu ale i několik hráčů na jiné nástroje (např. cimbalisté Eugen Bunda, J. G. Hrisko, Michal Taragoš...), a také několik jiných nástrojových formací. Medailonky zpravidla obsahují životní data hudebníka, jeho hudební vzdělání, složení jeho souboru, a rubriky, jejichž názvy ani obsah nejsou jednotné, ale snaží se postihnout jednak repertoár, nahrávky – a to jak oficiálně vydané (zejména LP a CD), tak dostupné na internetu (zejm. YouTube), jednak různé typy ocenění. Poslední rubrika je nejčastěji nazvána „Vlastní slova, zajímavosti“ a jsou v ní obvykle části rozhovorů s hudebníkem. Medailonky jsou doplněny několika zdroji, pár fotografiemi a notovou transkripcí, jejímž autorem je Josef Fečo.

Podobnou strukturu mají i medailonky dvou houslistů ve třetí kapitole, kteří jsou ovšem pojednáni jako sólisté. Čtvrtá kapitola obsahuje materiály, spojené se slavným RomFestem z roku 1990: projev prezidenta Václava Havla a tracklisty tří LP desek *Romský folklór I – III* (1990) s nahrávkami interpretů, vystupujících na festivalu; někteří z nich mají svůj medailonek v knize.

Čtyři materiálové kapitoly doplňuje několik kratších textů (kromě pěkné předmluvy houslisty Pavla Šporcla a záložky Josefa Feča ml. jsou od Emila Ščuky), fotografie a záhadná tabulka „Písňe a skladby romských interpretů, skladatelů od roku 1968–2018“ (s. 194–200), k níž se vrátím.

Jak je zřejmé, jde primárně o materiálovou knihu – a její materiály rozhodně ocení mnohý. Já jsem vděčná jednak za galerii muzikantů, které nelze běžně slyšet (někteří z nich již zemřeli), jednak – zejména – za početné linky na jejich nahrávky.¹ Podstata a hodnota materiálové knihy ovšem stojí a padá s její spolehlivostí. A tady má Ščukova publikace co dohánět. Z mnoha „nedokonalostí“: u většiny hudebníků se dozvíme, kdy se narodili, ale u některých (P. Balogh, V. Didiáš, M. Balog...) zrovna tento údaj chybí, u Ivana Heráka čteme „narozen 70. léta“. Přitom zrovna u těch mladších by stačil jeden krátký dotaz. Datace by byla žádoucí u studia, a zejména u udělených cen a u zahraničních koncertů. Systematicky uváděné spolehlivé údaje (jejichž původ by čtenář pokud možno znal)

1 Po pravdě řečeno, linky v tištěné knize nejsou zrovna praktická záležitost: přepsat je celé bez chyby není snadné, některé navíc nefungují. Zavedenější nakladatelství mají obvykle pro podobné případy na svém webu záložku, věnovanou konkrétní knize, odkud je možné nahrávky prokliknout.

by z publikace udělaly mezinárodně vyhledávaný zdroj informací. Na to si zatím musíme počkat do příštího vydání.

Druhá oblast, v níž tápu, je klíč k výběru hudebníků. Intuitivně chápu, že Ščuka vybíral výrazné instrumentalisty, kteří hráli – co vlastně? Jožka Kubík – soudě podle dochovaných nahrávek – hrál se svou kapelou totéž, co okolní moravské cimbálovky, tedy převážně sedlácké, verbuňky a podobně. Naproti tomu u Marka Baloga čteme, že má na repertoáru „klasickou hudbu, jazz a ethno“ (ať to znamená cokoli), Rinaldo Oláh byl znám především virtuózními úpravami slovenských lidových písní, zatímco Jožka Fečo preferoval vlastní skladby²... Jestli není tím společným jmenovatelem repertoár, co třeba proslulost? Jenže viděno z této perspektivy tu chybí spousta bezpochyby znamenitých muzikantů – ať Antonín Gondolán (pop-music), muzikanti z *Kale*, *Točkolotoče*, *Terne čhave* (rompop)... A vůbec nerozumím tomu, proč tu není primáška Barbora Botošová, která – kromě toho, že je žena – splňuje všechna kritéria ostatních prezentovaných slovenských primášů. Možná je odpověď docela jednoduchá: jsou tu prezentováni muzikanti, které má autor rád – včetně stylu, který interpretují. I takové kritérium může být legitimní, ale čtenáři by hodně pomohlo, kdyby Ščukovu výběru porozuměl. Kdyby se pokusil užít i jemnější výrazy, než je „velkolepý, virtuózní, vrchol náročnosti, mistrovství...“. Kdyby – jako bezpochyby významný aktér romské kulturní reprezentace – zkusil objasnit, co je mu v oblasti hudby blízké. A nebál se být při tom osobní – méně se zaměřit na to „Co všechno jsem dokázal“, a víc na to „Co se mi líbí a proč“.

Poslední poznámka se týká formální stránky publikace. Přestože se na ní podílely jak editorka, tak korektora – což zdaleka není dnešní standard – , zbylo tu ještě hodně k doplňkům a opravám. Kupříkladu výše zmíněná tajemná tabulka na s. 194–200: je v ní 170 titulů s převážně romskými názvy, mezi nimi ovšem „Když mě stará matka“ (zřejmě jedna z Dvořákových *Cikánských písní*), nebo „Adagio“, v druhém sloupci jména interpretů, v dalším pak autor/původ (ovšem u titulu „Když mě stará matka“ čteme „Hasala, Šarközy“, a u známé lidové „Phadžila“ v provedení skupiny *Triny* jsou jako autoři uvedeni Iveta Kováčová a Ivan Král...). V posledním sloupečku je letopočet. Co si s takovou tabulkou počít, nevím. Předpokládám, že odkazuje k existujícím nahrávkám: ovšem k jakým? A proč tu nejsou další, namátkou Jan Ačo Slepčík, na internetu dohledatelný *Rytmus 84*, četné nahrávky Idy Kellarové s *Romano Rat* před érou Čhavorenge... Důkladnější zpracování by z tabulky udělalo neocenitelný zdroj informací, za jaký bychom byli mnozí vděční. Pozorný editor by také objevil občasné překlepy apod.

2 I když, jak popisuje barvitě jeho vnuk Josef, který s ním hrál: „My jsme v té vinárně museli hrát úplně veškerý repertoár: od evergreenů přes operety a přes klasické věci, Montiho čardáše... po cigánský, slovenský, maďarský folklór“ (Jurková 2018: 55).

3 Etnomuzikoložka a antropoložka doc. Zuzana Jurková působí na FHS UK v Praze.
E-mail: zuzana.jurkova@post.cz

První vydání knihy *Narodili se se smyčcem v ruce* mi připadá jako výborné nakročení k tomu, aby čtenáři – romští i neromští – poznali mnohé znamenité romské muzikanty ve výběru jednoho z hybatelů romského kulturního života. Třeba se takové vzájemné poznávání může ještě prohloubit spoluprací – přinejmenším se zdatným editorem/editorkou – na zdokonaleném dalším vydání.

Zuzana Jurková³

Literatura

Jurková, Z. 2018. *Romští hudebníci v 21. století. Rozhovory s Olgou Fečovou, Josefem Fečem, Pavlem Dirdou a Janem Duždou. / Romani music in the 21st century. Interviews with Olga Fečová, Josef Fečo, Pavel Dirda and Jan Dužda.* Praha: FHS UK.